

Riku-Pekka Varis

”MITÄ SUN KROPALLE TAPAHTUU SILLON, KUN SÄ LAITAT RUBENIN YLÄSTILLERIIN?”

Diskurssianalyysi terveyspuheesta somevaikuttajan
nikotiinipussiaiheisilla Tiktok-videoilla

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Toukokuu 2024

TIIVISTELMÄ

Riku-Pekka Varis: ”Mitä sun kropalle tapahtuu sillon, kun sä laitat Rubenin ylästilleriin?": Diskurssianalyysi terveyspuheesta somevaikuttajan nikotiinipussiaiheisilla Tiktok-videoilla

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma

Toukokuu 2024

Nikotiinipussit ovat melko uusi tuote suomalaisilla markkinoilla ja niiden luokittelu muuttui lääkeaineesta tupakkalain alaiseksi päihteeksi vuoden 2023 huhtikuussa. Tästä lähtien nikotiinipusseja on voinut myydä Suomessa vapaasti ilman erillistä myyntilupaa. Nikotiinipussien, niin kuin muidenkin tupakkalain alaisten tuotteiden, markkinointi ja myynnin edistäminen on Suomessa laitonta, mutta sosiaalisen median on osoitettu toimivan sokeana pisteenä, jossa nikotiinituotteiden myynnin edistäminen ja markkinointi ovat vaikeasti valvottavissa ja estettävissä.

Tiktok on nuorten suosima sosiaalisen median alusta, jonne sen käyttäjät tuottavat lyhytkestoisia videoita. Uutismedialii-ton vuonna 2024 teettämän tutkimuksen mukaan vain joka kymmenes nuorista ei käytä Tiktokia ollenkaan. Alustan vaikutusala on siis suuri. Samaan aikaan kansallisen tupakka- ja nikotiinipolitiikan tavoitteeksi on asetettu nikotiiniton Suomi vuoteen 2030 mennessä. Uusien houkuttelevien nikotiinituotteiden suuri suosio vaikeuttaa tätä tavoitetta ja viitoittaa tutkimaan mitä Tiktokissa tapahtuu tämän ilmiön ympärillä. Tupakattomien nikotiinituotteiden yhdeksi keskeiseksi markkinointistrategiaksi on aiemmassa tutkimuksessa havaittu terveyshyötyjen korostaminen, mikä tekee tärkeäksi tutkia mitä terveydestä aiheen ympärillä sanotaan. Keskityn tutkielmassani tarkastelemaan, minkälaista terveyspuhetta somevaikuttaja nikotiinipussiaiheisilla Tiktok-videoillaan tuottaa.

Käyttämäni aineisto koostuu erään suosituksen somevaikuttajan nikotiinipussiaiheisista Tiktok-videoista, jotka olen litteroinut. Aineisto koostui aluksi 42 videosta, joista rajasin lopullisessa tutkielmassa lähemmin tarkasteltavaksi viisi videota. Analyysimenetelmänä tutkielmassa käytän diskurssianalyysia, joka mahdollistaa videoilla tuotettujen merkitysten vaihtelevuuden tarkastelemisen.

Tutkielmani osoittaa, että nikotiinipussiaiheisista sosiaalisen median videoista löytyy moninaista ja välillä ristiriitaistakin terveyspuhetta. Nikotiinipussit esitetään kuitenkin pääosin positiivisessa valossa ja niiden merkitys parempana vaihtoehtona tupakkatuotteille korostuu. Nikotiinipussien esittämien myönteisesti alustalla, jolla on suosio nuorten keskuudessa ja pääsy jopa alaikäisillä, altistaa nuoria mahdollisiksi uusiksi käyttäjiksi ja vaikeuttaa näin ollen myös kansallisten tupakka- ja nikotiinipoliittisten tavoitteiden saavuttamista.

Avainsanat: nikotiinipussit, terveyspuhe, Tiktok, sosiaalinen media, somevaikuttaja

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tutkielman taustaa.....	2
2.1	Nikotiinipussit	2
2.2	Suomen nikotiinipoliittinen kenttä ja nikotiinituotteiden markkinointi	3
3	Teoria ja keskeiset käsitteet.....	5
3.1	Sosiaalinen konstruktionismi.....	5
3.2	Terveyspuhe	6
3.3	TikTok	7
3.4	Somevaikuttaja.....	8
4	Tutkimusasetelma	9
4.1	Tutkimuskysymykset.....	9
4.2	Tutkimusetiikka	9
4.3	Aineisto ja sen kerääminen	10
4.4	Diskurssianalyysi.....	12
5	TikTok-videoiden tulkintarepertuaarit	14
5.1	Korvikerepertuaari.....	14
5.2	Riippuvuusrepertuaari	17
5.3	Ruumiillinen repertuaari	18
5.4	Suorituskykyrepertuaari.....	19
5.5	Individualistinen repertuaari	21
6	Johtopäätökset.....	22
	Lähteet	24

1 Johdanto

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen nikotiinipusseista tuotettua terveystietoa sosiaalisessa mediassa. Aineistona käytän erään suosittua somevaikuttajan nikotiinipussiaiheisia TikTok-videoita. Nikotiinipussien myynti vapautettiin Suomessa keväällä 2023, jonka jälkeen niiden saatavuus on helpottunut. Samalla niiden luokittelu muuttui lääkeaineesta tupakkalain alaiseksi päihteeksi. Tämän muutoksen vuoksi tutkielmani on kiinnostunut myös siitä, kuinka nikotiinipussit asemoidaan suhteessa niiden edeltävään lääkeluokitteluun ja nykyiseen tupakkalain alaisuuteen. Tupakkalain alaisten nikotiinituotteiden markkinointi ja myynnin edistäminen on Suomessa laitonta, mutta tähän verrattavaa toimintaa tapahtuu kuitenkin sosiaalisessa mediassa, jossa myös alaikäiset altistuvat nikotiinituotteiden markkinoinnille. (Ketonen & Malik 2020; Mäkelä 2020) Tutkielman kiinnostuksen kohteena oleva terveystietoa on merkittävässä osassa nykykulttuuria ja sitä käytetään myös osana tupakkayhtiöiden markkinointistrategioita (De Andrade ym. 2013; Mäkelä 2020, 125; Tanskanen 2023, 19).

Tutkielma lähtee liikkeelle nikotiinipussien tarkastelusta siirtyen sen jälkeen katsomaan Suomen tupakka- ja nikotiinipoliittista ilmapiiriä sekä sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa markkinointia. Tämän jälkeen valotan tutkielman keskeisimpiä käsitteitä ja teoriataustaa, jonka jälkeen siirryn tutkimusasetelman ja analyysiprosessin avaamiseen. Tutkielman loppuosa koostuu tutkimustulosten esittelystä, niiden merkitysten avaamisesta sekä jatkotutkimuksen pohtimisesta aiheen osalta.

2 Tutkielman taustaa

2.1 Nikotiinipussit

Nikotiinipussit luokiteltiin lääkeaineeksi vuoden 2023 huhtikuuhun saakka, jolloin Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea linjasi lääkeluokituksesta luopumisesta. Siitä lähtien nikotiinipusseja on voinut myydä vapaasti ilman erillistä myyntilupaa Suomessa. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes linjasi väliaikaisella päätöksellä, ettei Suomen markkinoille saa saattaa yli 20 milligrammaa nikotiinia sisältäviä nikotiinipussituotteita. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2023.) Myös Pääministeri Orpon hallituksen hallitusohjelmaan on kirjattu nikotiinipussien sääntelystä niin, että joitain houkuttavina pidettyjä makuja ollaan kieltämässä, minkä lisäksi nikotiinipussien korkeimmaksi sallituksi nikotiinipitoisuudeksi ollaan jättämässä 20 milligrammaa nikotiinia pussia kohden (Eduskunta 2024). Nikotiinipussit täyttävät suurilta osin tupakkalain mukaisen tupakan vastikkeen määritelmän (Valvira 2023; Valvira n.d.).

Nikotiinipussit määritellään valmiiksi annostelluiksi pusseiksi, jotka eivät sisällä tupakkakasvin osia, kuten tupakan lehteä tai vartta, mutta sisältävät nikotiinia, joka voi olla synteettistä tai peräisin tupakasta. Ne ovat usein valkoisia, joskin markkinoilla on myös eri sävyisiä nikotiinipusseja. (Eduskunta 2024.) Nikotiinipussit muistuttavat ulkonäöltään ja käyttötavaltaan valmiiksi annosteltua pussinuuskaa. Niitä käytetään yleensä ylähuulen ja ikenen välissä, mistä nikotiini imeytyy suun limakalvoilta verenkiertoon. Nikotiinipitoisuus vaihtelee tuotteissa 2 milligrammasta pussia kohden aina 50 milligrammaan (Suomalainen lääkärisseura Duodecim 2024). Ulkomaisilta verkkosivuilta löytyy myös 150 milligrammaa nikotiinia pussia kohden sisältäviä tuotteita, joita oli laillista tilata myös Suomeen ennen Tukesin linjausta 20 milligramman ylärajasta ja joiden käyttäminen sinänsä on edelleen sallittua.

Nikotiinipussien terveysriskeistä tiedetään toistaiseksi vielä melko vähän, mutta niiden sisältämä nikotiini on voimakkaasti riippuvuutta aiheuttava aine, joka voi virittää käyttäjänsä aivot alttiiksi muille addiktioille sekä aiheuttaa vahinkoa vielä kehitysvaiheessa olevien nuorten aivoille (Stanfill ym. 2021, 1591). Suomalaisesta tutkimuskentästä ei löydy juurikaan tutkimusta

nikotiinipussien käytön yleisyydestä, mutta Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen teettämän tutkimuksen mukaan nikotiinipussien käyttö vaikuttaisi olevan yleistä etenkin ammattiin opiskelevilla pojilla ja yläkouluikäisillä kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisilla pojilla, joista noin joka neljäs raportoi kokeilleensa nikotiinipusseja (Ollila & Ruokolainen 2023, 5–6).

2.2 Suomen nikotiinipoliittinen kenttä ja nikotiinituotteiden markkinointi

Suomessa Sosiaali- ja terveysministeriö ohjaa ja kehittää tupakka- ja nikotiinipolitiikkaa. Valtakunnalliseksi tavoitteeksi on asetettu savuton ja nikotiiniton Suomi vuoteen 2030 mennessä. Lainsäädäntö ja Tupakkalaki ovat keskeisimmät tupakka- ja nikotiinipolitiikan välineet. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023.) Tavoite nikotiinittomasta Suomesta tarkoittaa sitä, että alle viisi prosenttia aikuisväestöstä käyttäisi päivittäin tupakka- ja nikotiinituotteita vuonna 2030 (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018). Tupakkalain (549/2016) 1 §:ssä säädetään myös tavoitteeksi riippuvuutta aiheuttavien nikotiini- ja tupakkatuotteiden käytön loppuminen.

Tämän tutkielman kannalta olennaista on myös tupakkalaissa säädetyt pykälät nikotiinituotteiden markkinoinnista. Tupakkalain (549/2016) 68 §:ssä säädetään markkinointikiellosta, joka koskee myös nikotiinipusseja. Lain 2 §:n mukaan markkinointi kattaa myös tupakkasponsoroinnin, jolla tarkoitetaan tapahtumaa, toimintaa tai tukea, jonka tavoitteena tai vaikutuksena on tupakkalain alaisten tuotteiden myynnin edistäminen. Kesällä 2020 Helsingin sanomat kuitenkin uutisoivat sosiaalisesta mediasta tupakkamarkkinoinnin sokeana pisteenä, jossa markkinoinnille altistuvat jopa alaikäiset (Helsingin sanomat 2020). Uutisessa viitattiin Ketosen ja Malikin (2020) tekemään tutkimukseen, jonka keskeisenä löydöksenä oli sähkö tupakkatuotteiden laaja-alainen markkinointi sosiaalisessa mediassa, jolle nuoret altistuvat kunnollisen sääntelyn puutteen vuoksi.

Nikotiinipusseja koskevasta sosiaalisen median sisällöstä ei ole juurikaan aiempaa tutkimusta Suomen kontekstissa, mutta esimerkiksi Siiri Mäkelän vuonna 2020 tekemä tutkimus osoittaa, että sähkösavukkeita markkinoidaan sosiaalisessa mediassa myös suomalaisten sisällöntuottajien taholta. Sähkösavukeaiheisista sosiaalisen median julkaisuista suurin osa oli myönteistä ja tietoa jaettiin sähkösavukkeiden terveyshyötyjen korostamisen yhteydessä (Mäkelä 2020, 131).

Nikotiinipussit ovat sähkösavukkeisiin kategorisesti vertautuva ilmiö, sillä molemmat ovat tupakkalain alaisia nikotiinituotteita, joita markkinoidaan vaihtoehtona tupakatuotteille (De Andrade ym. 2013, 14–16; Czaplicki 2022, 665). Nikotiinipusseja myyvillä verkkosivuilla vieraillessa voi törmätä esimerkiksi meemikuvitettuihin pakkauksiin, joiden kohdeyleisönä voidaan pitää nuoria henkilöitä. Tämä herättää kysymyksen uusien nikotiinituotteiden terveyshyötyjen korostamisesta: onko puhe suunnattu jo valmiiksi nikotiinituotteita käyttäville vai pyritäänkö sillä vaikuttamaan esimerkiksi nuorten mielikuviin tuotteiden vaarattomuudesta.

3 Teoria ja keskeiset käsitteet

3.1 Sosiaalinen konstruktionismi

Sosiaalinen konstruktionismi toimii tämän tutkielman teoreettisena viitekehyksenä. Sosiaalisessa konstruktionismissa ollaan kiinnostuneita siitä, kuinka sosiaalinen todellisuus rakentuu osana kielenkäyttöä ja muuta sosiaalista toimintaa. (Jokinen 2016, 202). Vivien Burr (2015) luokittelee sosiaaliselle konstruktionismille neljä keskeistä piirrettä, joista yhtä tai useampaa hyödyntävää lähestymistapaa voidaan löyhästi kutsua sosiaalisen konstruktionismin edustajaksi. Nämä piirteet ovat kriittisyys itsestäänselvyyksiä kohtaan, käsityksien historiallinen ja kulttuurinen spesifisyys, tiedon ja sosiaalisen toiminnan yhteenkuuluminen ja tiedon syntyminen sosiaalisissa prosesseissa. Ensimmäisessä kohdan mukaan, jossa kyseenalaistetaan itsestään selviä totuuksia, omat kokemuksemme ja havaintomme maailmasta eivät paljasta sen todellista luonnetta. Sen sijaan konventionaalisen tiedon objektiivisuus sekä puolueettomuus ovat haastamisen kohteena. (Burr 2015, 2.)

Seuraava sosiaalisen konstruktionismin piirre on ymmärryksen kulttuurillinen ja historiallinen spesifisyys. Tämä kohta pitää siis sisällään ajatuksen todellisuuden ymmärtämisen relativistisesta luonteesta. (Burr 2015, 3–4.) Sen lisäksi, että sosiaalinen todellisuus on kulttuurisesti sekä ajallisesti spesifi, se on myös historiallisesti rakentunutta. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan asioita ja ilmiöitä nimetään, eli merkityksellistetään tavoilla, jotka ovat syntyneet pitkäkestoisissa ajallisissa jatkumoissa, joiden keskiössä on ihmisten välinen kanssakäyminen (Jokinen 2016, 203).

Merkityksellistämisenellä on kaksi toistensa vastaista tendenssiä: taipumus vakiinnuttamiselle sekä taipumus muutokselle. Asioiden merkityksellistäminen osana sosiaalista toimintaa pitää yllä sekä muokkaa sosiaalista todellisuuttamme. Merkitysten on täytynyt vakiintua, että voimme kommunikoida ja toimia arkipäiväisten asioiden parissa. Esimerkiksi erilaisten huonekalujen merkitykset, käyttötarkoitukset ja nimet ovat tuttuja ainakin saman kulttuurin edustajille. Toisaalta myös uusia merkityksiä syntyy ja vanhat merkitykset voivat muuttua muotoaan. (Jokinen 2016, 203.) Uudet rakennetut merkitykset kutsuvat taas ihmisiä edelleen uudelleen

toimintaan. Kaikki merkityksellistetty tieto säilyy ja muokkautuu sosiaalisissa prosesseissa (Burr 2015, 4–5). Tämän tutkielman puitteissa olen erityisen kiinnostunut juuri merkitysten rakentumisesta murroksessa olevan ilmiön, nikotiinipussien käytön äärellä. Tutkielmassani käytetyssä aineistossa on käynnissä myös mahdollinen merkitysten vakiintumisen prosessi, sillä siinä aiheen piirissä suosittu somevaikuttaja jakaa melko suurelle yleisölle tuottamia merkityksiä murroksessa olevasta ilmiöstä.

Asioita merkityksellistetään usein erontekojen kautta, kuten esimerkiksi tunnetilat iloinen ja surullinen saavat merkityksensä toisensa vastapareina. (Jokinen 2016, 203) Nikotiinipussien merkityksellistäminen erontekojen kautta on tutkielmani kannalta olennaista, sillä nikotiinipussit on aiemmin luokiteltu lääkeaineeksi ja nykyisin tupakan vastikkeeksi. Tästä näkökulmasta käsin on kiinnostavaa tutkia sitä, mieltääkö nikotiinipussien parissa työtään tekevä somevaikuttaja nikotiinipussit lääke- tai korvaushoitotuotteena vai tupakkatuotteisiin vertautuvana päihteenä.

3.2 Terveyspuhe

Terveyspuhe on merkittävässä osassa nykykulttuuria. Esimerkiksi median viestintä, jossa usein vedotaan terveyden ideaaleihin, on täynnä terveyspuhetta. Sen lisäksi terveyspuheen merkitys näkyy myös akateemisessa tutkimuksessa, jolle asetetaan odotuksia terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä. (Tanskanen 2023, 19.) Hyvinvointi- ja terveyspuheen taustalla on nähtävissä yhteiskunnallisia eetoksia ja ideologioita, joista esimerkkinä toimii terveysaate, jossa terveys ja sen tavoitteleminen nähdään elämän keskeisimpänä asiana. Tämän lisäksi myös laajemmin medikalisaatio, eli yhteiskunnan lääketieteellistyminen, sekä terveyskansalaisuuden että terveyskurin kaltaiset ideat näkyvät ihmisten arkielämässä sekä median uusintamissa ideaali-ihmisen käsityksissä. (Em. 22–23.) Terveyspuhe on myös osa nikotiiniteollisuuden markkinointistrategiaa, jossa korostetaan tuotteiden terveellisyyttä (De Andrade ym. 2013, 14–16; Mäkelä 2020, 125).

Terveyspuheen keskiössä on käsitys terveydestä, jota voidaan määritellä negatiivisen tai positiivisen käsityksen kautta. Negatiivisessa käsityksessä terveys nähdään sairauden poissa olemi-

sena, kun taas positiivisesta käsityksestä hyvänä esimerkkinä toimii usein kritisoitukin Maailman terveysjärjestö WHO:n terveystermi: ”Terveys on täydellisen ruumiillisen, henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila eikä ainoastaan taudin tai raihnaisuuden puuttuminen”. (Tanskanen 2023, 20; WHO 1948.)

Terveyshuhteseen voidaan päästä käsiksi myös terveysviestinnän määrittelyn kautta. Väitöskirjassaan *Sairas Juttu. Tutkimus terveysjournalismin teoriasta ja sanomalehden sairaalasta* (2008) Sinikka Torkkola määrittelee terveysviestinnän seuraavasti:

”Terveysviestintä on terveyksiä ja sairauksia tuottava kulttuurinen ja yhteiskunnallinen käytäntö. Konkreettisesti terveysviestintä on terveyteen ja sairauteen sekä niiden tutkimiseen ja hoitoon liittyvää viestintää kaikilla viestinnän alueilla eli keskinäis-, kohde- ja joukkoviestinnässä. Sisällöllisesti terveysviestintä voi perustua tietoon, tunteeseen tai kokemukseen ja olla sekä faktuaalista että fiktiivistä.” (Torkkola 2008, 89)

Ottaen huomioon terveyden positiiviset ja negatiiviset määritelmät sekä Torkkolan terveysviestinnän määritelmän saadaan laaja käsitys siitä, mitä kaikkea terveyspuhe voi pitää sisällään. Määrittelen tässä tutkielmassa terveyspuheen Torkkolan terveysviestinnän määritelmää soveltaen niin, että terveyspuhe on puhetta terveydestä ja sairaudesta sekä niihin liittyvistä ilmiöistä. Se voi perustua tiedolle, tunteelle tai kokemukselle ja olla sekä faktuaalista että fiktiivistä.

3.3 Tiktok

Tiktok on alun perin Kiinassa vuonna 2016 Douyin-nimellä julkaistu älypuhelinsovellus, joka myöhemmin julkaistiin nimellä Tiktok Kiinan ulkopuolisille markkinoille. Se on lyhyiden videoiden tekemiseen suunniteltu sovellus, joka oli maailman toiseksi ladatuin sovellus Android-käyttöjärjestelmällä 176 miljoonalla latauskerralla vuonna 2019. Sovelluksen sisältöä pystyy kuluttamaan ilman sisäänkirjautumista, mutta kirjautuminen vaaditaan, jotta voi päästä käsiksi kaikkiin sovelluksen ominaisuuksiin. (Anderson 2020, 7–8.) Tiktok-käyttäjätilin luomisen alaikäraja on 13-vuotta, mutta sovelluksessa ei ole käytössä järjestelmää iän varmistamiseksi. Jotkin sovelluksen ominaisuuksista on estetty kuitenkin alle 16-vuotiailta. Käyttäjäprofiili voi Tiktokissa olla julkinen tai yksityinen. Profiilin ollessa julkinen kuka tahansa, mistä päin maailmaa tahansa voi nähdä profiilin tuottaman sisällön. (Someturva n.d.) Vain joka kymmenes

13–18-vuotiaista suomalaisista ei käytä Tiktokia lainkaan. Sovellus on siis erityisen suosittu nuorten keskuudessa. (Utismedian liitto 2024.)

3.4 Somevaikuttaja

Somevaikuttajat eli sosiaalisen median vaikuttajat (social media influencer) ovat itsenäisiä kolmannen osapuolen toimijoita, jotka vaikuttavat yleisön asenteisiin sosiaalisen median käytön avulla (Freberg ym. 2011, 90). Somevaikuttajan voidaan katsoa olevan sateenvarjokäsite, jonka alle sijoittuu eri sosiaalisen median alustojen kuten esimerkiksi Tiktokin, YouTuben ja Instagramin sisällöntuottajat (Reinikainen 2023, 14). Tämän lisäksi somevaikuttajan määrittelyssä on painotettu vaikuttajan henkilöbrändäystä, jonka avulla tämä rakentaa suhdetta seuraajiinsa, minkä lisäksi hän kykenee jakamaan tietoa, viihdyttämään ja ehkä jopa vaikuttamaan katsojiensa ajatuksiin sekä toimintamalleihin (Dhanesh & Duthler 2019, 3). Kaupallisen yhteistyön tekeminen eri yritysten kanssa kuuluu myös usein osana somevaikuttajana toimimiseen (Reinikainen 2023, 14). Tämän tutkielman somevaikuttajalla on suora kytkös nikotiinipusseja myyvään yritykseen, jolle hän alkoi työskentelemään tehtyään videoita aiheen parissa itsenäisesti jonkin aikaa. Hän on siis toiminut kolmannen osapuolen toimijana aiemmin videoita tehdessään. Tätä lukuun ottamatta somevaikuttaja täyttää edellä olevat määritelmät selkeästi.

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimuskysymykset

1. Minkälaista terveystietoa nikotiinipusseista tuotetaan somevaikuttajan Tiktok-videoilla?
2. Miten nikotiinipussit asemoidaan suhteessa korvaushoitotuotteisiin sekä tupakkatuotteisiin?

Tämän tutkimuksen ensimmäinen päämäärä on selvittää, minkälaista terveystietoa nikotiinipussiaiheisilla Tiktok-videoilla tuotetaan. Lähestyn tätä kysymystä tarkastelemalla sitä, minkälaista terveystietoon liitettävää merkityksellistämistä videoilla tehdään. Terveystieteen tutkiminen tarjoaa myös väylän toisen tutkimuskysymyksen tarkasteluun, jonka tiimoilta olen kiinnostunut nikotiinipussien asemoinnista somevaikuttajan videoilla ottaen vertailukohtana huomioon nikotiinipussien aikaisemman luokittelun korvaushoitolääkkeenä ja nykyisen luokittelun tupakkalain alaisena päihteenä. Tutkimuskysymykset nojaavat sille oletukselle, että videoilla konstruoidaan sosiaalista todellisuutta tilanteessa, jossa nikotiinipussien yhteiskunnallinen asema on muutoksessa.

4.2 Tutkimusetiikka

Sosiaalisen median tutkimisen keskeisimpiä ongelmia on yksityisen ja julkisen tilan eronteot. Yksi keskeinen tekijä yksityisyyden ja julkisuuden määrittämisessä on se, voiko tutkittava olettaa tulleensa tarkastelluksi – onko julkaistu materiaali esimerkiksi kirjautumisen tai salasanasuojatun yhteisön takana. (Townsend & Wallace 2016, 5). Tutkimukseen osallistuvilla on oikeus yksityisyyteen, minkä takia ilman suostumusta kerätyn sosiaalisen median materiaalin tulee rajata sosiaalisessa mediassa julkisiin tiloihin (Andries & Niven 2021, 6). Aineistoni videot ovat saatavilla Tiktokissa ilman sisäänkirjautumista tai ikärajan vahvistamista, mikä tarkoittaa sitä, että materiaali on julkista.

Tämän tutkielman somevaikuttajalta ei ole kysytty lupaa aineiston hyödyntämiseen osana tutkielmaani. Tutkimuseettinen neuvottelukunta ohjeistaa, että mikäli ”Tutkimukseen osallistumisessa poiketaan tietoon perustuvan suostumuksen periaatteesta” tulee tutkijan pyytää ihmistieteiden eettiseltä toimikunnalta eettinen ennakoarviointilausunto. Tätä ei kuitenkaan edellytetä, mikäli tutkittava aineisto on julkista. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 16.) Tutkielmani somevaikuttajan Tiktok-kanavalla on myös selkeä tavoite laajentumiseen ja suuremman yleisön saavuttamiseen, mikä lisää sen varmuutta, että videoiden somevaikuttajan voidaan olettaa tietävänsä olevan yleisesti ottaen tarkastelun kohteena.

Olen päättänyt jättää tutkielman somevaikuttajan nimettömäksi, sillä vaikka kyseessä on julkinen esiintyminen verkossa ja verrattain suuren suosion saanut kanava, on kyseessä myös herkkä aihealue riippuvuuden ja päihteidenkäytön takia, minkä vuoksi kyseinen somevaikuttaja voi olla myös haavoittuvassa asemassa. Anonymisointi on tarpeellista myös siksi, että tutkielmani kohdentuu vain yhden tuottajan sisältöön. Olen säilyttänyt litteroitua materiaalia tietokoneellani tutkielman tekemisen ajan, jonka aion hävittää tutkielman valmistuttua. Litteroitu materiaali sisältää joitain henkilötietoja, kuten etunimen ja nimimerkin. Lopullisessa tutkielmassa ei esiinny nimeä tai nimimerkkiä, mutta oletan, että somealustan nimeämisen, tutkielmassa antamieni taustatietojen ja käyttämieni sitaattien vuoksi somekanava on mahdollisesti löydettävissä tutkielman pohjalta.

4.3 Aineisto ja sen kerääminen

Valitsin tutkielmani aineistoksi erään nikotiinipussiaiheista sisältöä Tiktokiin tekevän somevaikuttajan videot. Kyseisellä sisällöntuottajalla on nikotiinipussiaiheisten videoiden keskuudessa verrattain suuri suosio. Suurimmalla osalla hänen videoistaan on yli 10 000 katselukertaa ja hänen suosituimmalla videollaan on yli 150 000 katselukertaa. Tämä kertoo siitä, että videot saavat verrattain paljon katsomiskertoja siihen nähden, että kyseessä on suomen kielellä tehdyt videot, jotka koskettavat melko rajattua aihealuetta. Kyseinen somevaikuttaja tekee videoita sosiaaliseen mediaan ainakin osittain ammatikseen.

Somevaikuttaja, jonka videoista tutkielman aineisto koostuu, kertoo työskentelevänsä nikotiinipusseja valmistavan yrityksen markkinoinnissa ja tarjoaa Tiktok-tilinsä kautta alennuskoo-deja työskentelemänsä yrityksen verkkokauppaan. Somevaikuttajan arvosteluvideoiden mahdollista myötävaikutusta myynnin edistämiseksi häivytetään käyttämällä videoiden nimissä tekstiä ”educational purposes”, eli merkkamalla videot opetustarkoitukseen tehdyiksi. Suurin osa kanavan videoista ei ole nikotiinipussiaiheisia. Tämä johtuu siitä, että somevaikuttaja on tehnyt sisältöä jo useamman vuoden ennen nikotiinipussien myynnin vapautumista. Kanavan ensimmäisestä nikotiinipussiaiheisesta videosta alkaen noin puolet videoista ovat nikotiinipussiaiheisia.

Käyn läpi kaikki sisällöntuottajan Tiktok-videot, jotka ovat aineistonkeruupäivinä saatavilla (26.-27.2.2024). Läpi käytyjä videoita on aineistonkeruupäivinä 232 kappaletta. Käydessäni läpi videoita en katso kaikkia loppuun asti, vaan jätän videon kesken, jos siinä käsitellään selkeästi jotain muuta aihetta kuin nikotiinipusseja. 232 videosta muodostuu 42 videon aineisto, jotka kaikki käsittelevät nikotiinipusseja tavalla tai toisella.

Alustavat aineistoon valikoitumisen kriteerit ovat seuraavat: Videolla täytyy olla vähintään 10 000 katselukertaa ja videon sisällön täytyy liittyä nikotiinipussien käyttöön. Esimerkiksi video, jossa testataan energiajuomaa, ja käytetään siinä ohessa nikotiinipussi, ei lukeudu aineistoon, mutta jos videolla juodaan energiajuomaa ja käytetään nikotiinipusseja samanaikaisesti ja niiden yhteisvaikutusta kuvaillaan, katson sen riittävästi käsittelevän nikotiinipusseja aineistoon valikoitumista varten. Joistain videoista on poistettu äänet Tiktokin toimesta tekijänoikeus-syistä. Jätän nämä videot aineiston ulkopuolelle, vaikka ne olisivatkin nikotiinipussiaiheisia.

Litteroin valitsemani videot alustavasti valintaprosessin yhteydessä: aina kun katson videon, joka täyttää edellä mainitsemani kriteerit, litteroin sen. Litteroin videot aluksi käyttämällä Microsoft Wordin ominaisuutta, jolla muokataan puhe tekstiksi, ottaakseni talteen videoissa puhuttu tekstimuotoon. Word ei tuota kaikkea videoissa puhuttua tarkasti tekstiksi, mutta tarpeeksi tarkasti pystyäkseen sen pohjalta jaottelemaan alustavaa aineistoa.

Suurin osa kerätyistä videoista on tyyliään arvosteluvideoita, joissa somevaikuttaja kokeilee erilaisia nikotiinipussituotteita ja arvostelee niitä eri ominaisuuksien perusteella, kuten maun, hajun, estetiikan ja suutuntuman mukaan. Nämä videot ovat rakenteeltaan ja sisällöltään hyvin

samanlaisia keskenään, joten päädyn rajaamaan aineistoa edelleen niin, että analysoin tarkemmin vain muutaman arvosteluvideon. Toinen osa videoista on mielipide- ja opetusvideoita, joista otan aluksi kaikki yhdeksän kappaletta mukaan analyysiin. Kolmanneksi videot voidaan luokitella myös huumorivideoihin tai nikotiinipusseihin liittyvän semantiikan esittelyyn. Jätän nämä videot loppujen lopuksi ulkopuolelle analyysistä, sillä koen etteivät ne pääasiallisesti vastaa tutkimuskysymyksiini.

Aineisto on edelleen liian laaja, joten päädyn rajaamaan sitä vielä pidemmälle. Lopullinen aineisto koostuu pelkistä opetustyyillisistä tietoisuvideoista, joista vain viisi kappaletta käsittelee terveyttä jollain tapaa. Lopulliseksi aineistoksi rajaamani viisi videota ovat kestoiltaan puolesta minuutista noin kahteen minuuttiin pitkiä ja lopullinen litteroitu aineisto on vajaa neljä sivua ja 1455 sanaa pitkä. Litteroinnissa ei ole merkattu tarkasti ylös taukoja tai muitakaan tilanteissa tapahtuvia tekemisiä, elleivät ne ole tulkitun merkityksen kannalta olennaisia. Tämä siksi, että olen kiinnostunut ennen kaikkea siitä, mitä videoissa sanotaan ja merkityksellistetään, enkä niinkään siitä miten puhutaan ja ilmaistaan.

4.4 Diskurssianalyysi

Käytän tässä tutkielmassa analyysimenetelmänä diskurssianalyysia, joka soveltuu jonkin aiheen sosiaalisen todellisuuden monitahoiseen tarkasteluun. Diskurssianalyysi nojaa vahvasti sosiaaliseen konstruktionismiin ja rakentuu seuraaville oletuksille: Kielenkäyttö rakentaa sosiaalista todellisuutta, rinnakkaisia merkityssysteemejä on useita ja ne saattavat kilpailla keskenään, merkityksellinen toiminta on aina sidoksissa johonkin kontekstiin, toimijat kiinnittyvät merkityssysteemeihin ja kielenkäyttö tuottaa seurauksia (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 21). Todellisuutta konstruoiva kieli ei ole todellisuutta heijastavaa: toisin sanoen kieli ei ole todellisuuden tarkka kuvastin. Käyttäessään analyysimenetelmänään diskurssianalyysia tutkija tutkii sosiaalista todellisuutta, mutta samalla myös itse rakentaa sitä (Jokinen ym. 2016, 22—23).

Diskurssianalyysissa voidaan käyttää merkityssysteemeistä termiä diskurssit tai tulkintarepertuaarit. Diskurssin käsite sopii Jokisen, Juhilan ja Eerolan mukaan paremmin ilmiöiden valtasuhteiden analysoimiseen, historialliseen tarkasteluun ja institutionaalisten sosiaalisten käytäntöjen tutkimiseen, kun taas tulkintarepertuaarin käsite soveltuu paremmin arkisen kielenkäytön

vaihtelevuuden tutkimiseen. Sekä diskurssin että tulkintarepertuaarin käsitteellä tarkoitetaan Jokisen, Juhilan ja Eerolan mukaan verrattain eheitä säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemejä, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta. (Jokinen ym. 2016, 27—28.) Valitsen oman tutkielmaani paremmin sopivaksi tulkintarepertuaarin käsitteen, sillä katson tutkielmani liittyvän lähemmin arkisen kielenkäytön vaihtelevuuteen.

5 Tiktok-videoiden tulkintarepertuaarit

Tutkin vidoista litteroimaani aineistoa tarkemmin ja erottelen litteroinnista otteita, joissa terveystietoa esiintyy. Pyrin löytämään yhtäläisyyksiä aineistosta otteiden välillä niin, että terveystieteen vaihtelevuus tulee huomioiduksi, mutta samalla koherentisti jaotelluksi eri tulkintarepertuaareihin. Hahmottelen aineistossa esiintyvän terveystieteen erilaisia merkityksellistämisen tapoja. Aluksi erottelen aineistoista useita erilaisia tulkintarepertuaareja, jotka lopulta tyypistyvät viiteen erilaiseen tulkintarepertuaariin yhdistelemisen ja jäsentämisen myötä. Löytämäni viisi tulkintarepertuaaria ovat: korvikerepertuaari, riippuvuusrepertuaari, suorituskykyrepertuaari, individualistinen repertuaari sekä ruumiillinen repertuaari. Seuraavaksi käsitelen tulkintarepertuaareja tarkemmin ja avaan niitä esimerkkioitteiden kautta.

5.1 Korvikerepertuaari

Korvikerepertuaari pitää sisällään ajatuksen pienemmän pahan periaatteesta, jossa olennaista on nimetä jokin asia huonoksi, mutta toiseen, vielä pahempaan asiaan verrattuna paremmaksi vaihtoehdoksi. Tämän lisäksi korvikerepertuaari pitää sisällään ajatuksen korvikkeellisuudesta, jonka puolesta tämän tutkielman kontekstissa tupakkatuote korvataan tupakattomalla nikotiinipussilla. Tässä repertuaarissa nikotiinipussit nähdään joko positiivisessa valossa tai positiivisessa valossa muihin nikotiini- ja tupakkatuotteisiin nähden. Nikotiinipussien terveellisuuden korostamisessa suhteessa tupakkatuotteisiin on nähtävissä yhtäläisyyksiä esimerkiksi sähkötupakan markkinointitaktiikoissa (De Andrade ym. 2013, 14–16; Mäkelä 2020, 125). Ensimmäisessä otteessa somevaikuttaja ottaa kantaa uutiseen, jossa kerrotaan nikotiinipussien nousevasta verotuksesta Suomessa.

”Jos miettii siitä asti, kun vahvat nikotiinipussit on tullut lailliseks Suomeen ni siit ei oo ollu mitään muuta, kun positiivisia vaikutuksia. Niin ku tos uutises sanottiin nuuskan salakuljettaminen on romahtanut, nuuskan käyttö on varmasti romahtanu, pelkästään positiivisia asioita on tapahtunut tämän myötä.”

Otteessa somevaikuttaja antaa yksipuolisen positiivisen kuvan nikotiinipusseista kommentoiden, että nikotiinipussien laillistamisella ”ei oo ollu mitään muuta, kun positiivisia vaikutuksia”. Tästä esimerkkinä hän nostaa nuuskankäytön todennäköisen vähenemisen, jolloin hän asemoi nikotiinipussit parempana vaihtoehtona nuuskalle. Saman videon lopussa toistuu korvikerepertuaari somevaikuttajan pyytäessä nikotiinipussien laillisuuden jatkumista, jotta ihmiset voisivat jatkossakin hankkia nikotiinipusseja parempana vaihtoehtona tupakkatuotteille.

” Pitäkää ne nikotiinipussit laillisena. Pitäkää ne kohtuu hintasena. Antakaa ihmisille mahdollisuus hommata kotimaastaan sitä parempaa vaihtoehtoa.”

Seuraavassa otteessa korvikerepertuaari tulee esiin pienemmän pahan merkityksellistämisen muodossa. Otteessa esiintyvällä ”Denssillä” tarkoitetaan Suomessa suosittua nuuskamerkkiä Odensia, josta johdettua ”denssi” sanaa voidaan käyttää myös yleisterminä nuuskalle.

”Kun mä oon testannu näitä niin paljon erilaisia mä oon löytänyt tosi hyviä tuotteita, mitkä korvaa Denssin täysin. Puhumattakaan totta kai siitä, että nikotiinipussit on helposti ”terveellisempi” ratkasu, kun nuuska. En sano, että on terveellinen tuote missään nimessä, koska nikotiini on myrkyllinen kemikaali, mutta hyvin paljon vähemmän haitta-aineita, kun nuuskassa.”

Aluksi somevaikuttaja puhuu nikotiinipusseista nuuskan korvaavana tuotteena, minkä jälkeen hän korostaa nikotiinipussien terveellisyyttä nuuskaan nähden, mutta laittaa terveellisempi-sanan käsillään lainausmerkkeihin. Tämä heikentää terveyspuheen voimakkuutta ja tekee eroa sellaisiin puheenvuoroihin nähden, joissa terveyspuheella pyritään esimerkiksi rajoittamaan päihteiden käyttöä. Lopuksi somevaikuttaja painottaa, että nikotiinipussitkaan eivät ole terveellisiä, sillä ne sisältävät nikotiinia, joka on myrkyllinen kemikaali. Tässä yhteydessä hän asemoi nikotiinipussit kuitenkin selkeästi pienemmäksi pahaksi nuuskaan nähden alleviivaten haitta-aineiden vähempää määrää nikotiinipusseissa nuuskaan verrattuna.

Vaikka nikotiinipusseista puhutaan otteessa korvaavana tuotteena nuuskalle, pitää tämä korvaussuhde sisällään kuitenkin ajatuksen nuuskaan verrannollisuudesta, mikä tulee ilmi otteen

kohdassa: ”mä oon löytänyt tosi hyviä tuotteita, mitkä korvaa Denssin täysin.”. Siinä että nikotiinipussi korvaa nuuskan ”täysin” implikoidaan että se on samanlaisessa asemassa kuin nuuska, kattaen sen käytöstä tavoitellut asiat kokonaisvaltaisesti. Nikotiinipusseja ei siis varsinaisesti merkityksellistetä lääkkeelliseksi korvaushoitotuotteeksi.

Seuraavassa otteessa somevaikuttaja luettelee eroja nuuskan, tupakan ja nikotiinipussien välillä. Nikotiinipussit asemoidaan terveyshierarkiassa selkeästi vähemmän haitalliseksi kuin nuuska tai tupakka, jolloin ne merkityksellistetään jälleen paremmaksi vaihtoehdoksi verrattaviin tuotteisiin nähden. Myös nuuskan ja tupakan välille luodaan terveyseseroja niin, että nuuska asemoidaan tupakkaa vähemmän haitalliseksi:

”Sen lisäksi, että nuuska sisältää tupakkakasvia, nuuska sisältää myös muutamaa sataa syöpää aiheuttavaa kemikaalia/ainetta. No toikaan nyt ei oo oikeastaan yhtikäs mitään verrattuna, mitä tupakka sisältää useita tuhansia sellaisia. Mutta anyways siinä on niiden se suurin ero.”

Seuraavassa katkelmassa somevaikuttaja toteaa nikotiinipussin sisältävän haitallisena aineena lähtökohtaisesti vain nikotiinin, jonka lisäksi niistä löytyy myös esimerkiksi sitruunahappoa, joka aiheuttaa usein toivotun ”sätivän” eli pistelevän tunteen huuleissa. Tämän jälkeen hän rinnastaa nikotiinipussin virvoitusjuomaan toteamalla, että näistä löytyy samaa ainetta ja että kumpikaan niistä ei ole terveystuote. Tämä luo kuvaa nikotiinipussien vähäisestä haitallisuudesta. Samalla hän painottaa sitä, kuinka nikotiinipussit eivät ole terveystuote, mutta parempi vaihtoehto, kuin nuuska. Hän valitsisi itse nikotiinipussit, jos vain löytyy sellainen tuote, jota on yhtä kiva käyttää kuin ”denssiä”.

”- - Nikotiinipussi ei lähtökohtaisesti sisällä mitään muuta haitallisia aineita kuin nikotiinia. Tottakai nää sisältää yleensä jotain emäsaineita esimerkiksi sitruunahappoa yms. mikä on huonoksi hampaille, joka aiheuttaa sen sätimisen tunteen, mutta näitä samoja aineita sä löydät esimerkiksi Coca-Colan etiketistä. Todellakaan kumpikaan mikään terveystuote oo, mutta näillä perusteilla, jos löytyy nikotiinipussi, jota on yhtä kiva käyttää kuin denssiä niin kyl mä ainakin sen nikotiinipussin valitsisin mielummin. Ihan vaikka sitten niistä ”terveysystistä”.”

Hän mainitsee vielä terveyssyyt motiivina nikotiinipusseihin vaihtamiselle. Terveysyyt-sanahan laittaa lainausmerkkeihin käsillään. Terveysvaikutusten käsittely ei ole kanavan pääasiallisinta sisältöä, minkä vuoksi somevaikuttaja saattaa myös etäännyttää itseään aiheesta. Lainausmerkkeihin laitetuilla ”terveysyillä” vähennetään terveyspuheen vakavuutta ja tunnetta terveysvaikutuksista luennoimisesta.

5.2 Riippuvuusrepertuaari

Riippuvuusrepertuaarissa puhe on suunnattu päihteisiin ja niiden aiheuttamaan riippuvuuteen. Aineistossa tämä näkyy nikotiinipussien ja muiden nikotiini- sekä tupakkatuotteiden käytön merkityksellistämisenä niiden riippuvuutta aiheuttavan ominaisuuden valossa. Tulkintarepertuaarissa korostuu nikotiinin käytön järjettömyys ja nikotiini esitetään tässä repertuaarissa lähökohtaisesti negatiivisena asiana.

”Ja vahvuudest riippumatta mä oon sitä mieltä henkilökohtaisesti, et jos et sä ole jo riippuvainen nikotiiniin, tai et oo nikotiinin käyttäjä, niin sä et hyödy nikotiinista yhtikäs millään lailla, joka herättää mulla ainakin sen kysymyksen, että miksi minä tai kaikki me ollaan ikinä edes nikotiini alotettu.”

Tässä otteessa somevaikuttaja käsittelee nikotiinin käyttöä riippuvuutena. Hän toteaa, ettei nikotiinin käytöstä ole mitään hyötyä henkilölle, joka ei jo valmiiksi käytä nikotiinia tai ole nikotiinista riippuvainen. Somevaikuttaja jatkaa kyseenalaistamalla, että miksi hän, kukaan hänen seuraajistaan tai hänen videoidensa katsojista on alun perinkään alkanut käyttämään nikotiinia, jos siitä ei kerran ole hyötyä sellaiselle, joka ei jo ole nikotiinin käyttäjä. Riippuvuusrepertuaari toistuu somevaikuttujan todetessa uudestaan nikotiinin olevan hyvä päihde ainoastaan niille, jotka ovat siitä jo riippuvaisia:

”Pointtina on siis se, että nikotiini on ”hyvä päihde” ainoastaan, jos sä olet jo riippuvainen siitä. Muuten sähän et hyödy niin kun yhtikäs mitään siitä. Itsekin olen riippuvainen ja todella saan paljon iloa nikotiinista, mut herää vaan se kysymys, miksi mä ikinä edes alotin sen.”

Lopuksi somevaikuttaja nostaa esille vielä nikotiinin tuovan paljon iloa hänelle, minkä vastinpariksi hän kuitenkin asettaa vielä nikotiinin aloittamisen järjettömyyden. Tässä järjettömyys ja ilo ovat keskenään jännitteisessä asemassa saman virkkeen sisällä. Riippuvuusrepertuaarissa toistuu kuva nikotiinista huonona päihteenä. Tämä on melko yllättävääkin ottaen huomioon somevaikuttajan kytkökset nikotiinipusseja valmistavaan yhtiöön. Toisaalta negatiivisten puolten suora toteaminen korostaa myös somevaikuttajan autenttisuutta: hän elää sitä asiaa, josta hän puhuu, eikä kaihda kertoa sen asian huonojakaan puolia.

5.3 Ruumiillinen repertuaari

Tämä repertuaari käsittää erilaiset ruumiilliset toiminnot. Tässä yhteydessä ruumiillinen repertuaari on nikotiinituotteiden merkityksellistämistä niiden aikaansaamien biologisten toimintojen pohjalta, kuten esimerkiksi sykkeen nousun tai hapensiirtokyvyn heikkenemisen. Luen tähän tulkintarepertuaariin kuuluvaksi myös nikotiinin aiheuttaman huonovointisuuden esimerkiksi nikotiinimyrkytyksen vuoksi. Siinä missä korvikerepertuaarissa nikotiinipussit nähdään lähtökohtaisesti positiivisessa valossa ja riippuvuusrepertuaarissa negatiivisessa, korostuu ruumiillisessa repertuaarissa neutraalimpi, tieteellissävytteinen kerrontatapa siitä miten nikotiini vaikuttaa ruumiintoimintoihin. Tämän vuoksi ruumiillisessa repertuaarissa korostuu myös somevaikuttajan tietotaito puhumastaan asiasta. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii seuraava ote:

”Mitä sun kropalle tapahtuu silloin kun sä laitat Rubenin ylästilleriin. Nikotiini supistaa sun verisuonia, joka meinaa yksinkertaisesti sitä, että happi pääsee kulkemaan huonommin sun lihaksiin verisuonia pitkin silloin kun sulla on nikotiinia elimistössä. Se meinaa sitä, että sä meet hapoille helpommin.”

Somevaikuttajan kanavalla on osio, jossa pyritään keksimään humoristisia kuvauksia nikotiinipussien tai nuuskan käytölle. Tässä otteessa somevaikuttaja käyttää yhtä niistä kuvailemalla käyttöä Rubenin ylästilleriin laittamisella. Sanonta on johdettu journalisti Ruben Stillerin nimestä ja siinä Rubenilla tarkoitetaan käytettävää pussia tai nuuskaa ja ylästillerillä huulta. Tässä yhteydessä se tuo kepeyttä muuten melko kliiniselle terveystieteelle nikotiinin vaikutuksista.

Ruumiillisessa repertuaarissa nostetaan esille myös negatiivisia vaikutuksia, kuten pahoinvointia. Aluksi somevaikuttaja sanoo päihteiden, kuten alkoholin tuottavan hyvän olon tunnetta jo ensimmäiselläkin kokeilukerralla, minkä jälkeen hän vertaa tätä nikotiinin tuottamaan oloilaan:

”Koska kaikki ketä mä tiän, ketkä ei käytä nikotiinia aktiivisesti, tai ei oo ikinä ennen käyttänyt, sit mä passaan niille vaikka yhen GOATIN niin ne heittää sen huuleen. Niille tulee huono olo, alkaa vapisemaan ja oksettamaan ja jalat lähtee alta. Kaikin puolin semmonen niin kun ikävä olo tulee.”

Antaessaan nikotiinipussin käytettäväksi ihmiselle, joka ei käytä nikotiinia aktiivisesti tai ollenkaan, on tulos somevaikuttajan mukaan yleensä se, että kokeilijoista tulee huonovointisia: ”niille tulee huono olo, alkaa vapisemaan ja oksettamaa ja jalat lähtee alta”. Tässä somevaikuttajan kuvailemat oireet ovat nikotiinimyrkytyksen oireiden kaltaisia. Otteessa esiintyvä ”GOAT” on yleensä yli 10 milligrammaa nikotiinia pussi kohden sisältävä nikotiinipussi-merkki.

5.4 Suorituskykyrepertuaari

Lasken suorituskykyrepertuaariin kuuluvaksi puheen, jossa asioita merkityksellistetään niiden suorituskykyä parantavan tai heikentävän vaikutuksen kautta. Tässä tutkielmassa suorituskykyrepertuaari esiintyy nikotiinin tuottamina haittoina ja hyötyinä tavoiteltavaan asiaan nähden. Videolla somevaikuttaja puhuu nikotiinin vaikutuksesta urheilusuoritukseen. Hän aloittaa videon puhumalla omista tottumuksistaan, jonka jälkeen hän tuo esiin nikotiinin käytön haitat urheilusuoritukseen yleisesti ja tarkemmin vielä kuntosaliharjoittelun yhteydessä.

”Oli se urheilusuoritus mikä tahansa ennen treeniä, treenin aikaan ei kannata käyttää nikotiinia. Syynä on se, että se heikentää sun suorituskykyä piste. Se on ihan bullshittiä että nikotiini boostais sun urheilusuorituskykyä jollain tavalla. Päinvastoin siitä ei oo mitään muuta kuin haittavaikutuksia. Nikotiini saattaa parantaa jollain tavalla ehkä sun ”keskittymiskykyä”, mutta se on asia erikseen.”

Nikotiini tuotteet eivät sovi somevaikuttajan mukaan käytettäväksi ennen urheilusuoritusta tai suorituksen aikana. Tässä kohtaa terveyspuhe kytkeytyy suorituskyvyn repertuaariin: nikotiini tuotteiden käyttö nähdään urheilullisen suorituskyvyn puolesta haitallisena. Tämä haitallisuus korostuu ehdottomana kohdassa, jossa somevaikuttaja päättää lauseen korostaen lauseen sanomalla sanan ”piste”. Tämän jälkeen hän toteaa sen, että nikotiini jollain tavoin parantaisi suorituskykyä olevan ”bullshittiä” ja että nikotiinilla ei ole ”mitään muuta kuin haittavaikutuksia” urheilusuoritusta ajatellen. Lopuksi hän kuitenkin sanoo, että nikotiinilla saattaa olla joitain hyviä ominaisuuksia, kuten ”keskittymiskyvyn” mahdollinen paraneminen, mutta tätä mahdollista positiivista vaikutusta hän pehmentää sanalla ”ehkä” sekä laittaen sanan ”keskittymiskyky” lainausmerkkeihin.

”Kyllähän se yks mummo ullakolla on paljon palkitsevamman ja paremman tuntusta sit kun sä oot saanut sen treenin tehtyä kunnolla sillein et sulla ei oo ollu siinä aikana pussii huulessa.”

Somevaikuttaja pehmentää nikotiinin läpikäytyjä suorituskykyä heikentäviä vaikutuksia huumorin keinoin kuvailemalla käyttöä mummon laittamisena ullakolle. Samalla hän toteaa nikotiinin käytön olevan palkitsevampaa ja paremman tuntuista nikotiinittoman treenin päätteeksi. Tässä videossa nikotiinipussit merkityksellistetään urheilullisen elämäntavan kanssa yhteen sopivana, kunhan niitä käyttää palkitsevana, urheilusuorituksen jälkeisenä tuotteena eikä suorituksen aikaisena tai sitä edeltävänä suoritusta haittaavana asiana. Nikotiinipussien mieltämisessä urheilulliseen elämäntapaan kuuluvaksi on yhteys nuuskaamiseen, joka mielettään usein urheiluun ja etenkin jääkiekkoon kuuluvaksi päihteeksi (Salomäki & Tuisku 2013, 14–15). Seuraavassa otteessa somevaikuttaja puhuu nikotiinin sykettä nostavasta vaikutuksesta:

”Toinen mitä nikotiini tekee, nostaa sun sykettä. Jos sä käytät treenin aikana tai ennen treeniä nikotiinia sun syke nousee, joka meinaa sitä, että sun kroppa on jo valmiiksi ”stressitilassa” jo ennen sitä treeniä, joka meinaa sitä, että sä et saa itsestäs puhtia niin paljon mitä sä voisit saada ilman nikotiinia.”

Otteessa esiintyy samassa yhteydessä ruumiillinen repertuaari sykkeestä ja ”stressitilasta” puhuttaessa ja suorituskykyrepertuaari stressitilan vaikutuksesta urheilusuoritukseen. Nikotiinin negatiivinen vaikutus merkityksellistetään näiden tulkintarepertuaarien yhdistyessä neutraalina

tosiasiana, jolloin käyttämättä jättäminen urheilusuorituksen yhteydessä on rationaalinen ratkaisu. Tässä terveystieteiden vakavuutta taas lievennetään stressitilan lainausmerkkeihin laittamisella.

5.5 Individualistinen repertuaari

Individualistisessa repertuaarissa korostuu laajemminkin valloillaan oleva yksilökeskeisyyden eetos. Tämän tutkielman puitteissa individualistisessa tulkintarepertuaarissa nikotiinin käyttö nähdään yksilön omana valintana ja asiana, eikä esimerkiksi kansanterveydellisenä seikkana tai yhteiskunnan mahdollistamana päihneiden käyttönä. Sen sijaan yksilö on se, joka tekee valinnan nikotiinin käyttämisestä.

”Mut jos joku on faktaa niin se on faktaa, että jokainen käyttää ihan mitä ite haluaa eikä kenelläkään oo siihen mitään sanomista. Se ei oo kenenkään muun, kun sun oma asia”

Tässä puhettavassa on myös kaikuja tupakkayhtiöiden käyttämästä retoriikasta yksilöiden rationaaliseen päätöksentekoon vetoamisesta, jonka mukaan yksilö tekee omat valintansa ja on niistä vastuussa, jolloin tupakkayhtiöt väistävät vastuutaan aiheuttamistaan terveyshaitoista (Hoek 2015, 1039).

6 Johtopäätökset

Tutkielmani tarkoitus oli selvittää, millaista terveystuotetta esiintyy somevaikuttajan nikotiinipussiaiheisilla Tiktok-videoilla. Terveystuotetta tuotettiin puhumalla terveellisemmistä vaihtoehdoista, suorituskyvystä, riippuvuudesta, ruumiillisista toiminnoista sekä yksilön valinnasta terveydelle haitallisten tuotteiden käyttämisessä. Videoiden terveystuotteella tuotettiin vuoroin positiivista, negatiivista ja neutraalia kuvaa nikotiinipusseista, niiden käytöstä ja aiheuttamista efekteistä, joskin positiivisessa valossa esitetty puhe korostui. Positiivinen kuva nikotiinipusseista näkyi etenkin korvikerepertuaariksi nimetyssä tulkintarepertuaarissa, jossa nikotiinipussit esitettiin parempana vaihtoehtona tupakkatuotteille. Tässä puhettavassa oli myös nähtävissä yhtäläisyyksiä tupakkateollisuuden käyttämälle markkinointitavalle. Nikotiinin ja nikotiinipussien huonoja puolia käytiin läpi riippuvuusrepertuaarissa, jossa terveystuote kohdistui riippuvuuden kuvailuun ja nikotiinin käytön järjettömyyteen. Somevaikuttajan asema nikotiinipusseja myyvän yrityksen työntekijänä huomioiden tässä puhettavassa esiintynyt suhtautuminen nikotiiniin oli välillä yllättävänkin kriittistä, joskin kriittisyyttä tasapainotettiin esimerkiksi mainitsemalla nikotiinin tuottamasta ilosta. Neutraalimpaa kuvaa tuotettiin ruumiillisen repertuaarin sekä suorituskykyrepertuaarin avulla, joissa nikotiinin terveystuotteita kehoon kuvailtiin faktuaaliseen sävyyn ja nikotiinin käyttämättä jättämistä urheilusuorituksen yhteydessä rationaalisena toimintana. Suorituskykyrepertuaarin yhteydessä nikotiinipussien käyttö näyttäytyi myös yhteensopivana urheilullisen elämäntyylin kanssa. Tässä on kaikuja nuuskan mielittämiseen urheilijoiden päihteenä. Lisäksi aineistosta löytyi individualistista puhetta, jossa painotettiin nikotiinituotteiden käyttämistä yksilön omana asiana, jolloin myös implikoitiin mahdollisten haittojen olevan seurausta yksilön omista valinnoista eikä esimerkiksi tuotteita valmistavan yhtiön vastuulla.

Tutkielman toisen tavoitteena oli selvittää, miten nikotiinipussit asemoidaan videoilla ottaen huomioon niiden muuttuneen luokittelun lainsäädännössä ja sääntelyssä. Videoilla ei puhuttu nikotiinipusseista nikotiinin käytön lopettamiseen tähtäävänä korvaushoitotuotteena, vaikka ne asemoituinkin parempana vaihtoehtona nuuskalle ja tupakalle. Nikotiinipusseista ei suoraan puhuttu päihteenä, mutta nikotiinia itsessään kutsuttiin päihteksi videolla, jossa nikotiinipusseja käsiteltiin. Tämän lisäksi joidenkin nikotiinipussien sanottiin korvaavan erään nuuskatuotteen täysin, mikä luo mielikuvaa siitä, että joillain nikotiinipusseilla on kaikki nuuskan olennaiset

ominaisuudet. Toisaalta nikotiinipussit rinnastettiin videoilla myös virvoitusjuomiin, mikä loi niistä kuvaa melko vaarattomana tuotteena.

Jatkotutkimusta voisi tehdä esimerkiksi aineiston ulkopuolelle rajautuneista arvosteluvideoista, joiden kieli on hyvin rikasta, sekä useamman eri kanavan ja muun sosiaalisen median sisällöstä. Tutkimuskohteina voisi olla laajemmin nikotiinipussien kulttuuri käyttötapoineen ja värikkäine ilmauksineen sekä nikotiinipussien markkinoinnin tarkempi tarkastelu lainsäädännön harmaalla alueella. Tupakka- ja nikotiinipussiyhtiöiden markkinointistrategioita olisi myös hyvä kartoittaa pidemmälle nikotiinipussien osalta. Kandidaatintutkielman laajuuden vuoksi tämän tutkielman ulkopuolelle jäi myös somevaikuttajan ja hänen seuraajiensa vuoropuhelu, jolla on yleisesti ottaen keskeinen osa somevaikuttajien sisällön tuotannossa.

Tässä tutkielmassa tarkastelin vain pientä osaa yhden somevaikuttajan videoista. Tarkasteluni painottui opetustyylyisiin videoihin, joita oli kanavalla vain vähän ja joiden tyyli oli hieman erilainen kuin muissa videoissa. On tärkeää huomioida, että suuri osa nikotiinipussiaiheisista videoista somevaikuttajan kanavalla ei keskity myöskään terveystuotteeseen. Sen lisäksi suurimmalla osalla kanavan videoista esitetään nikotiinipussit positiivisessa valossa. Nikotiinipussi-myönteinen sisältö alustalla, jolla on suosio nuorten keskuudessa ja johon on pääsy jopa alaikäisillä, altistaa nuoria mahdollisiksi uusiksi käyttäjiksi. Tämän lisäksi nikotiinituotteiden markkinointi sosiaalisessa mediassa lisää tuotteiden näkyvyyttä ja sitä kautta mahdollisesti tuotteiden suosiota, mikä vaikeuttaa myös kansallisten tupakka- ja nikotiinipoliittisten tavoitteiden saavuttamista.

Lähteet

Anderson, Katie Elson (2020), Getting acquainted with social networks and apps. It is time to talk about TikTok. Library Hi Tech News, Vol 37 No. 4, 7–12. <https://doi.org/10.1108/LHTN-10-2020-0001>. Viitattu 7.5.2024.

Andries, Valentina & Niven, Ailsa (2021) Social Media Research: Ethical Guidance for Researchers at the University of Edinburgh. Report, Centre for Data, Culture & Society, The University of Edinburgh. <https://edin.ac/3hTvAhB>. Viitattu 7.5.2024.

Burr, Vivien (2015) Social Constructionism. London: Routledge

Czaplick, Lauren & Patel, Minal & Rahman, Basmah & Yoon, Stephanie & Schillo, Barbara & Rose, Shyanika W (2022) Oral marketing claims in direct-mail advertising. Tobacco Control 31:5, 663–666. <https://doi.org/10.1136/tobaccocontrol-2020-056446>. Viitattu 10.5.2024

De Andrade, Marisa & Hastings, Gerard & Angus, Kathryn & Dixon, Diane & Purves, Richard (2013) The Marketing of Electronic Cigarettes in the UK. Cancer Research UK. University of Stirling. http://www.cancerresearchuk.org/prod_consump/groups/cr_common/@nre/@pol/documents/generalcontent/cr_115991.pdf. Viitattu 8.5.2024.

Dhanesh, Ganga S. & Duthler, Gaele (2019) Relationship management through social media influencers: Effects of followers' awareness of paid endorsement. Public Relations Review 45:3, 101765. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2019.03.002>. Viitattu 7.5.2024.

Eduskunta (2023) Nikotiinipussien sääntely. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/nikotiinipussien-saantely.aspx. Viitattu 5.2.2024.

Freberg, Karen & Graham, Kristin & McGaughey, Karen & Freberg, Laura A. (2011) Who are the social media influencers? A study of public perceptions of personality. Public Relations Review 37:1, 90–92. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2010.11.001>. Viitattu 7.5.2024.

Helsingin sanomat (2020). Sosiaalinen media on tupakkamarkkinoinnin sokea piste – Sähkötu-
pakan mainonta on Suomessa kiellettyä, mutta Instagramissa markkinoinnille altistuvat jopa
alaikäiset. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006572830.html>. Viitattu 9.4.2024

Hoek, Janet (2015) Informed choice and the nanny state: learning from the tobacco industry.
Public Health 129:8, 1038–1045. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2015.03.009>. Viitattu
8.5.2024.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere:
Vastapaino.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsit-
teet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.

Ketonen Vili & Malik, Aqdas (2020) Characterizing vaping posts on Instagram by using unsu-
pervised machine learning. International Journal of Medical Informatics, Volume 14.
<https://doi.org/10.1016/j.ijmedinf.2020.104223>. Viitattu 24.4.2024.

Mäkelä, Siiri Alina (2020) Sähkösavukkeiden markkinointi sosiaalisessa mediassa YouTuben
ja Instagramin sisällönanalyysi. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti, 57(2).
<https://doi.org/10.23990/sa.78015>. Viitattu 4.3.2024.

Ollila, Hanna & Ruokolainen, Otto (2023) Tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö ja hankinta-
tavat nuorilla oppilaitostyypeittäin 2017–2023. Tutkimuksesta tiiviisti 49/2023. Terveyden ja
hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-159-7>. Viitattu 9.5.2024.

Reinikainen, Hanna (2023) Somevaikuttajat ja organisaatioiden strateginen viestintä. Teok-
sessa Hanna Reinikainen & Salla-Maaria Laaksonen (toim.) Vaikuttava viestintä. Helsinki:
ProCom – Viestinnän ammattilaiset, 18–28.

Salomäki, Sanna-Mari & Tuisku, Johanna & Sorvari, Marika & Laivisto, Virve & Pylkkänen,
Liisa (2013) Nuuska nuorten maailmassa: Nuorten käsityksiä ja kokemuksia nuuskasta ja nuus-
kan käytöstä. Suomen Syöpäyhdistys.

Someturva (n.d.). TikTok. <https://www.someturva.fi/some/tiktok/>. Viitattu 7.5.2024

Sosiaali- ja terveysministeriö (2023). Markkinoilta kielletään nikotiinipussit, joissa on 20 milligrammaa tai enemmän nikotiinia. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/markkinoilta-kielletaan-nikotiinipussit-joissa-on-20-milligrammaa-tai-enemman-nikotiinia>. Viitattu 9.4.2024.

Stanfill, Stephen & Tran, Hang & Tyx, Robert & Fernandez, Carolina & Zhu, Wanzhe & Marynak, Kristy, King, Brian & Valentín-Blasin, Liza & Blount, Benjamin C & Watson, Clifford (2021) Characterization of Total and Unprotonated (Free) Nicotine Content of Nicotine Pouch Products. *Nicotine & Tobacco Research*, Volume 23, Issue 9, September 2021, 1590–1596. <https://doi.org/10.1093/ntr/ntab030>. Viitattu 7.5.2024

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim (2024). Käypä hoito: Nikotiinipussit <https://www.kaypahoito.fi/nix03341>. Viitattu 6.5.2024.

Tanskanen, Jani (2023), ”Hyvinvointi- ja terveyspuheen haasteita”. Teoksessa Annika Tammele & Pilvi Hämeenaho & Johanna Eronen, J. & Jari Eilola (toim.) Hyvinvointia koettuna, kuvattuna ja tulkittuna. Jyväskylän yliopisto. <https://doi.org/10.17011/jyustudies/3>. Viitattu 8.5.2024.

Torkkola, Sinikka (2008) *Sairas Juttu. Tutkimusterveysjournalismin teoriasta ja sanomalehden sairaalasta*. Tampere University Press. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7494-1>. Viitattu 8.5.2024.

Townsend, Leanne & Wallace, Claire (2016) *Social media research: A guide to ethics*. Retrieved from University of Aberdeen. https://www.gla.ac.uk/media/Media_487729_smxx.pdf. Viitattu 7.5.2024.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf. Viitattu 7.5.2024

Uutismedian liitto (2024). Uutisten viikon tutkimus: Tiktok on noussut nuorten tärkeimmäksi uutiskanavaksi, kiinnostus omaan elämään liittyviin uutisiin kasvussa. <https://www.uutismediat.fi/ajankohtaista/uutisten-viikon-tutkimus-tiktok-on-noussut-nuorten-tarkeimmaksi-uutiskanavaksi-kiinnostus-omaan-elamaan-liittyviin-uutisiin-kasvussa/>. Viitattu 9.5.2024

Valvira (2023) Tupakkalakiin valmistellaan nikotiinipusseja koskevia muutoksia - Valvira muistuttaa tuotteita koskevasta sääntelystä. <https://valvira.fi/-/tupakkalakiin-valmistellaan-nikotiinipusseja-koskevia-muutoksia-valvira-muistuttaa-tuotteita-koskevasta-saantelysta>.

Viitattu 4.3.2024. OIKEIN

Valvira (n.d.). Tupakkalain alaisten tuotteiden markkinointi. <https://valvira.fi/tupakka/markkinointi>. Viitattu 4.3.2024.